

יחידה 30. תגובתו של קין (פסוקים יג-טו)

א. הקדמה

קין הבין את טעותו הגדולה, התוודה על חטאו וביקש לחזור בתשובה. עם זאת, בעקבות העונש שקיבל, חשש קין שעלולים להרוג אותו, ובכך הוא ייענש יותר ממה שגזר עליו ה'. מדוע חשש קין שיהרגו אותו?

(1) בגלל שגזר עליו להיות נע ונד, והוא יתקשה להגן על עצמו.

(2) בגלל חטאו הוא הרגיש מרוחק מה' ומשמירתו.

(אפשר להוסיף שקין חשש שבגלל חטאו החמור בני האדם יחשבו שמותר לפגוע בו.)

ה' אמנם לא ביטל את העונש, אבל ברוב רחמיו הוא עזר לקין להתמודד עם העונש והגן עליו מפני הסביבה, שלא יהרגו אותו ולא יפגעו בו.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

יג. וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל-יְהוָה-הִיא

גְּדוֹל עֲוֹנִי מִנְשָׂא הָעוֹוֹן שְׁעִשִׁיתִי כֹל כֵּךְ גָּדוֹל, עַד שְׁאִינְנִי יְכוּל לְשַׂאת אוֹתוֹ וְאֵת עוֹנְשׁוֹ. אֵיךְ אוֹכֵל לְתַקֵּן? מַה אַעֲשֶׂה?:

יד. הִנֵּן גְּרַשְׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה בְּכֵךְ שְׁגַזַּרְתָּ עָלַי לְהִיּוֹת נֶעַ וְנָד מִמְקוֹם לְמִקוֹם,

וּמִפְּנֵיךְ אֶסְתָּר וּמִפְּנֵיךְ אֲנִי נֹאֲלֵץ לְהִסְתַּתֵּר. כְּלוּמֹר, אֲנִי מֵתְבַיֵּשׁ לְעִמּוּד לְפָנֶיךָ, לְהִתְפַּלֵּל אֵלַיךְ וּלְבַקֵּשׁ אֶת הַגִּנְתְּךָ

וּקְרַבְתְּךָ אֵלַי, וְהִתְצַאָה תִּהְיֶה שׁ... וְהָיִיתִי נֶעַ וְנָד בְּאֶרֶץ בְּלִי שְׁמִירָה טְבַעִית וּבְלִי שְׁמִירָה א-לוֹהִית,

וְהִיא כָּל-מִצְאֵי יְהִרְגֵנִי בֵּין חַיּוֹת וּבֵין בְּנֵי אָדָם, שְׁלֹא יִחַשְׁשׁוּ לְפַגּוֹעַ בִּי:

טו. וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה-הִיא לְכֵן כָּל-הִרְגָּתִי שְׁבַעְתָּ יָקָם יִקְבַּל נִקְמָה - עוֹנֵשׁ חַמּוֹר פִּי שְׁבַעַה מֵעוֹנֵשְׁךָ!

וַיִּשָּׂם יְהוָה-הִיא לְקִיִּן אֹתָם סִימֹן לְבִלְתִּי הַכּוֹת-אֹתוֹ כָּל-מִצְאָו ה' הַבְּטִיחַ לְקִיִּן לְשִׁמּוֹר עָלָיו, שְׁלֹא יִהְרָגוּהוּ:

ג. מנגינת הכתוב

גם על חטא חמור ביותר ניתן לחזור בתשובה!

כשהחוטא שב - ה' עוזר לו להתמודד עם מצבו ועם העונש שהוטל עליו.

נשים לב כי העזרה הא-לוהית אינה ויתור על העונש אלא עזרה להתמודד אתו.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

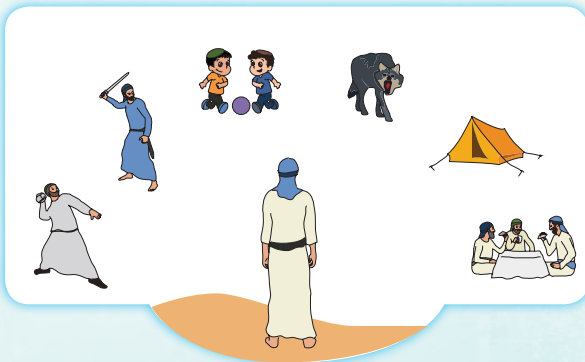
בחוברת

- נבקש מהתלמידים לסמן מילים בפסוקים, על פי השאלות המנחות שבתחתית העמוד.
- **בצד שמאל:** פעילות העוסקת בחששותיו של קין ובעזרה שה' עזר לו. בציורים בראש העמוד רואים את קין עומד ומולו שישה מקרים שהוא עלול או עשוי לפגוש. נבקש מהתלמידים לסמן את המקרים שמהם חשש קין.
- בציורים שבתחתית העמוד רואים שוב מקרים אלו אחרי שה' שם לקין אות. נבקש מהתלמידים לזהות מה השתנה ולסמן.

(הערה: ישנם שלושה מקרים של איום ישיר על קין - אלה הם המקרים שהתלמידים מתבקשים לזהות ולסמן. ישנם מקרים נוספים, שאינם מהווים איום ישיר על קין אך הם מתארים מצבים חברתיים שגם מהם קין עלול לחשוש - אולי לא יקבלו אותו? אולי יגרשו אותו? וכדומה. ניתן לפתח שיחה סביב עניין זה.)

"וְהָיָה כָּל מִצְאֵי יְהִרְגֵנִי"

מה הם הדברים שמהם חשש קין בעקבות עונשו? הקיפו אותם במעגל.

"וַיִּשֶׂם ה' לְקַיִן אוֹת"

ה' עזר לקין ונתן לו אות. מה השתנה בעקבות האות? מצאו וסמנו בציור שלפניכם.

63

תגובתו של קין

פְּרָק ד פְּסוּקִים יג-טו

יחידה 30

יג וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל יְהוָה
גְּדוֹל עוֹנֵי מִנְּשָׂא:

יד הֲלוֹ גֵרַשְׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם
מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה
וּמִפְּנֵי אֶסְתֵּר
וְהִיִּיתִי נֹעַ וְגַד בְּאֶרֶץ
וְהָיָה כָּל-מִצְאֵי יְהִרְגֵנִי:

טו וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה
לָכֵן כָּל-הֲרֹג קַיִן
שִׁבְעָתַיִם יָקָם
וַיִּשֶׂם יְהוָה לְקַיִן אוֹת
לְבִלְתֵּי הַכּוֹת-אֹתוֹ כָּל-מִצְאֵוֹ:

פסוק יג: מה היתה תגובתו של קין לעונשו? הדגישו את המילים.
פסוק יד: ממה חשש קין? הדגישו את המילים.
פסוק טו: כיצד עזר לו ה'? הדגישו את המילים.

62

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחברת

- נבקש מהתלמידים להדביק מדבקה של עיר ליד המילים ויהי בונה עיר.
- בצד שמאל: נבקש מהתלמידים להשלים השמות בשושלת משפחתו של קין.

המחשות נוספות:

אם נשאר זמן, אפשר להוסיף (באופן עצמאי) לתרשים של שושלת קין את המשך בני המשפחה המוזכרים בפסוקים הבאים:

נשות למך (עדה וצילה) ובניו של למך (יבל, יובל, תובל קין, ונעמה).

שושלת קין

פרק ד פסוקים טז-יח

חידה 31

השלימו את האותיות החסרות:

קִין

חָ — — רְ

עַ — —

מְחֹוֹיָאֵל

מְתוֹ — —

לִמְךָ

טז וַיֵּצֵא קַיִן מִלְפָּנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ-נֹדַד קַדְמַת-עֵדֶן:

יז וַיֵּדַע לֵוִי אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתֵּהָר וַתֵּלֶד אֶת-חֲנוּךְ וַיְהִי בְנֵה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוּךְ:

יח וַיֵּלֶד לְחֲנוּךְ אֶת-עֵירָד וְעֵירָד יָלַד אֶת-מְחֹוֹיָאֵל וּמְחֹוֹיָאֵל יָלַד אֶת-מְתוֹשָׁאֵל וּמְתוֹשָׁאֵל יָלַד אֶת-לִמְךָ:

מדף המדבקות: הדביקו ציור של "עיר" ליד המילה "עיר".

יחידה 32. משפחת למך (פסוקים יט-כב)

א. הקדמה

התורה מספרת לנו על משפחתו של למך ועל דברים שבניו גילו, המציאו ופיתחו. בסופו של דבר, לא נשאר אף אחד מצאצאי למך אחרי המבול בגלל מעשיהם הרעים, חוץ מנעמה בת למך, שעל פי המדרש הייתה אשתו של נח. עם זאת, אנו נהנים עד היום מההמצאות שלהם.

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

יט. וַיִּקַּח-לוֹ לְמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים

וְשֵׁם הָאֶחָת עֵדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה:

כ. וַתֵּלֶד עֵדָה אֶת-יִבְל

הוא הָיָה אָבִי יִשָּׁב אָהֵל וּמִקְנָה אבי הרעיון. הראשון שחשב על הרעיון לנדוד עם המקנה למקומות שיש בהם מרעה ומים, להקים שם את האוהל, וכשהמרעה והמים נגמרים לשוב ולנדוד למקום אחר (עפ"י רש"י):

כא. וְשֵׁם אָחִיו יוֹבֵל

הוא הָיָה אָבִי כָּל-תַּפְּשֵׁ כְּנֹזַר וְעוֹגֵב אבי הרעיון. הראשון שחשב על הרעיון לבנות כלי נגינה ולנגן בהם:

כב. וְצִלָּה גַם-הָיָה יֵלְדָה אֶת-תּוֹבֵל קִין לְטִישׁ מַחֲדָד כָּל-חַרְשׁ אֹמֶן נְחֹשֶׁת וּבְרָזָל

היה אומן ביצירת כלים מנחושת וברזל ובהשחזתם.

וְאֶחָת תּוֹבֵל-קִין נַעֲמָה:

ג. מנגינת הכתוב

צאצאיו של קין היו שותפים בפיתוח עולמו של הקב"ה.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחוברת

- נבקש מהתלמידים להדגיש את שמות הילדים של למך.
- נבקש מהתלמידים להדביק מדבקות הממחישות את פעילותם של בני למך.
- בצד שמאל: פעילות הממחישה כיצד המצאות של בני למך עזרו לפתח את העולם.

יש המצאות הקשורות לאדמה, יש המצאות הקשורות לתרבות של האדם - מוזיקה, ויש המצאות הקשורות לתעשייה - נחושת וברזל.

אנו רואים כי בני האדם התקדמו ועשו דברים נוספים בעולם, אולם השאלה היא האם אנשים נהיו טובים יותר? זו שאלה שתעלה ותיענה בהמשך.

המחשות נוספות:

- למיין כלי נגינה לשלושה סוגים: כלי נשיפה, כלי הקשה, כלי מיתרים.
- להביא לכיתה חפץ עשוי נחושת וחפץ עשוי ברזל ולהשוות ביניהם:

1. מה התכונות של כל אחד מהם?

2. למה משמשת הנחושת ולמה הברזל? וכדומה.

כיצד יעזרו המצאותיהם של בני למך לפתח ולשפר את העולם?
הדביקו את המדבקות המתאימות.

ההמצאה של יבל

ההמצאה של יובל

ההמצאה של תובל קין

מְשִׁפַּחַת לָמֶךְ

פְּרָק ד פְּסוּקִים יט-כב

יחידה 32

יט וַיִּקַּח-לוֹ לָמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים
שֵׁם הָאֶחָת עֵדָה
וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צֵלָה:

כ וַתֵּלֶד עֵדָה אֶת-יָבֵל
הוּא הָיָה

אָבִי יִשָּׁב אָהֶל וּמְקַנָּה:

כא וְשֵׁם אָחִיו יוֹבֵל
הוּא הָיָה

אָבִי כָל-תַּפְּשׁ כְּנֹזר וְעוֹגֵב:

כב וְצֵלָה גַם-הָיָה

יֵלְדָה אֶת-תּוֹבֵל קַיִן

לִטֵּשׁ כָּל-חֹרֶשׁ נְחֹשֶׁת וּבְרִזָּל

וְאַחֲזֵת תּוֹבֵל-קַיִן נְעֻמָּה:

מי היו ילדיו של למך? הדגישו את שמותיהם.

מדף המדבקות:

א. הדביקו אוהל ליד השורה שבה מופיעה המילה "אוהל".

ב. הדביקו כלי נגינה ליד המילים "כינור ועוגב".

ג. הדביקו כלי נחושת וברזל [גרזן, סיר] ליד המילים המתאימות.

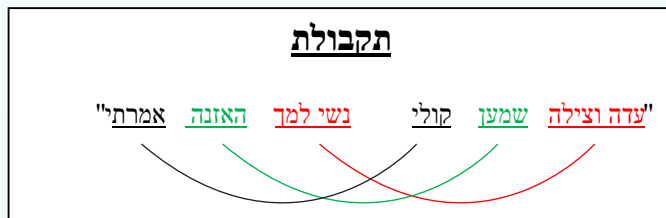
יחידה 33. דברי למך (פסוקים כג-כד)

א. הקדמה

בפסוקים שלפנינו מופיעים דברי למך לנשיו. פירושים שונים מובאים בחז"ל, בראשונים ובאחרונים לפסוקים אלה. אנו מציעים כאן דרך לבאר את הפסוקים לתלמידים. הביאור מתבסס בעיקר על דברים שכתבו אב"ע, רד"ק והמלבי"ם.

למך שך לנשיו מעין "שיר התפארות" על כוחו וגבורתו. הוא מתפאר על כך שאף אחד לא יעז לנסות לפגוע בו, כי הוא יוכל "להחזיר לו". ואם בכל זאת יפגעו בו - ינקמו (ייענשו) הפוגעים בעונש קשה פי שבעים ושבעה. (דברים אלה מאפשרים לנו להבין במעט את האווירה הכללית שהייתה קיימת בחברת בני האדם בדור המבול).

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

כג. ויאמר למך לנשיו¹

עדה וצלה שמען שמענה קולי

נשי למך האזנה תגו און, הקשיבו לאמרתי

כי איש הרגתי² לפצע³ איש שיפצע אותי - אני אהרוג אותו! (פצע = שטף דם חיצוני. יורד דם מחוץ לעור).

וילד לחברתי וכן ילד שיעשה לי חבורה - אני אהרוג אותו! (חברה = שטף דם פנימי. יורד דם מתחת לעור).

כד. כי שבעתים יקם-קין מי שהיה פוגע בקין היה מקבל נקמה (עונש) פי שבע (כמו שכתוב בפרק ד', פסוק ט"ו)

ולמך שבעים ושבעה⁴ ומי שיפגע בלמך יקבל נקמה (עונש) פי שבעים ושבעה:

ג. מנגינת הכתוב

בני המשפחה של למך אמנם המציאו דברים מעניינים וחשובים, אבל בהתנהגותם הם לא היו כל כך צדיקים.

דברי למך משקפים אווירה של התפארות, התלהמות ואלמות. זאת הייתה כנראה האווירה באותו דור,

ואכן, כל אותו דור מת במבול.

מי שיש לו כוחות פיזיים, ראוי שיחשוב כיצד הוא יכול להשתמש בכוחותיו כדי לעזור ולתרום ולא חלילה להיפרך.

1. דברי למך ערוכים בצורה של תקבולת - חזרה במילים שונות על תוכן דומה.

2. א. הרגתי = אהרוג.

ב. מילה זו מתייחסת גם לחלק הבא של הפסוק: "וילד (הרגתי = אהרוג) לחברתי".

3. למך מתרברב שאם איש יפצע אותו - הוא יהרגו (עפ"י רד"ק ואב"ע).

4. למך ממשיך ומאיים שמי שיפגע בו - ייפגע פי שבעים ושבעה: "ובזה יספר איך יצאו בני קין לתרבות רעה והתפארו ברצח" (מלבי"ם).

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחברת

- מבקש מהתלמידים לזהות את התקבולות של המילים המסומנות ולצבוע אותן בצבעים בהתאמה.

בצד שמאל:

- פעילות הממחישה כיצד יכול אדם בעל כוח להשתמש בכוחו לטוב וכיצד הוא יכול להשתמש בכוחו לרעה חס וחלילה.

המסר: הכוח שיש לאדם הוא רק "כלי" (לא שלילי ולא חיובי).

האדם מחליט כיצד להשתמש בכוחו. אפשר להשתמש בכל כוח לטוב, ואפשר חס וחלילה גם ההיפך.

המחשות נוספות:

אפשר להרחיב ולהסביר על ההבדל בין פצע לבין חבורה.

דְּבָרֵי לְמֶךָ פָּרָק ד פְּסוּקִים כג-כד

יחידה 33

כג וַיֹּאמֶר לְמֶךָ לְנָשִׁיו
עֲדָה וְצִלָּה שִׁמְעוֹן קוֹלִי
נָשִׁי לְמֶךָ הָאֵזְנָה אִמְרָתִי
כִּי אִישׁ הִרְגָתִי לְפָצְעִי
וַיֵּלֶד לְחִפְרָתִי:

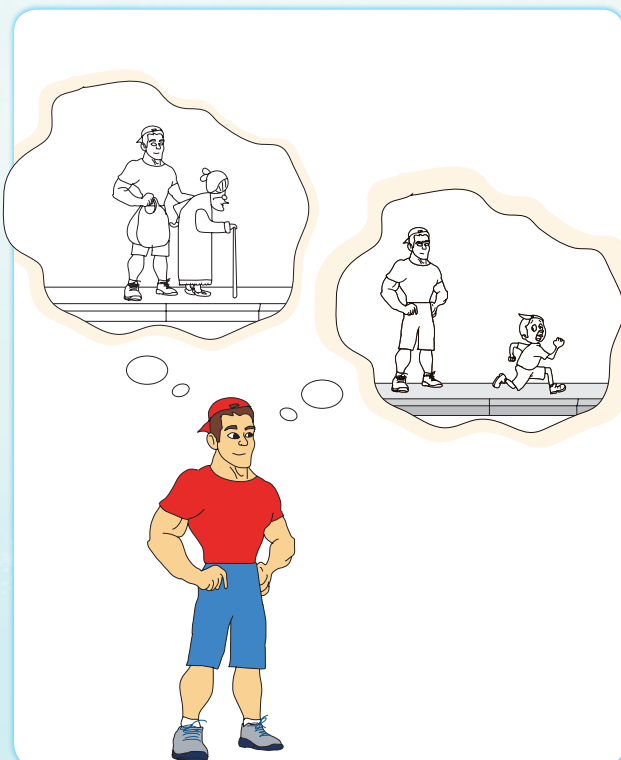
כד כִּי שִׁבְעַתַּיִם יָקָם-קָיוֹ
וְלָמָד שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה:

תקבולת = חזרה על אותה המשמעות במילים שונות
[מצוי בעיקר בשירים, משלים וכדומה].

מה הן התקבולות של המילים הצבועות?
צבעו אותן באותו הצבע.

האם כוח הוא דבר טוב?

מה הן שתי המחשבות השונות העולות בראשו של האדם שלפניכם?
צבעו רק את הציור המתאר שימוש טוב וחיובי בכוח.

יחידה 34. הולדת שת ואנוש (פסוקים כה-כו)

א. הקדמה

בן נוסף נולד לאדם וחוה, ושמו שת. ממנו עתיד להיוולד נת, ובהמשך הצאצאים שמהם יצאו אברהם, יצחק ויעקב וכל דורות עם ישראל עד אלינו.

(הבל מת; קין חטא ונענש וצאצאיו מתו במבול; שת הוא הבן שממנו נמשכת האנושות עד היום.)

ב. ביאור הפסוקים לתלמידים

כה. וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת-אִשְׁתּוֹ (חוה)

וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֹתוֹ-שֵׁמוֹ שֵׁת

כִּי שָׁת-לִי שֵׁם לִי אֱלֹהִים זָרַע אַחֲרַי בֶּן אַחֲרַי

תַּחַת הַבַּל בַּמָּקוֹם הַבַּל כִּי הִרְגוּ קַיִן:

כו. וּלְשֵׁת גַּם-הוּא יָלַד-בֵּן

וַיִּקְרָא אֹתוֹ-שֵׁמוֹ אָנּוּשׁ

אז הוֹחֵל⁵ לְקָרָא בְשֵׁם י-ה-וָה הַתַּחֲלִילוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשֵׁם ה' וְלוֹמַר אוֹתוֹ:

דין:

האם זה טוב או לא טוב לקרוא בשם ה' תלוי בסיבה ובהקשר. להזכיר את שם ה' בקדושה, בתפילה או בלימוד תורה (פסוק שלם) - זה טוב; לפרסם את שם ה' בעולם - זה טוב. אבל להזכיר את שם ה' סתם - זה לא טוב; לקרוא לפסלים בשם ה' - זה רע מאוד. על פי חז"ל, בדור של אנוש התחילו להשתמש בשם ה' לעבודה זרה (עיינו בהערה 1 בעמ' 76).

ג. מנגינת הכתוב

נולד הבן שממנו עתיד להמשיך העולם כולו.

העולם משתנה, ובני אדם מתחילים לקרוא בשם ה', גם כאשר לא מתפללים אליו.

- זאת הזדמנות לדבר על המושג קדושת שם ה': שם ה' הוא קדוש ויש לנהוג בו בקדושה - לא לומר שם ה' סתם ולא למחוק או לזרוק את שם ה' הכתוב.

(שימו לב שבחוברת זו למשל מודפס שם ה' באופן מיוחד, להדגיש שלא כותבים את שם ה' במקום שאינו ספר קודש. ועם זאת, גם בחוברת זו יש לנהוג בקדושה, משום שיש בה פסוקים מהתורה ודברי קודש. בסוף השנה אין לזרוק את החוברת. יש לשמור אותה או להניח אותה בגניזה.)

5. שני פירושים:

א. מלשון חולין - אז הפך שם ה' לשם של חול, כי בני האדם התחילו לעבוד עבודה זרה (עייני רש"י).
ב. מלשון התחילו - אז התחילו לקרוא לה' בשמותיו ולפרסמו ברבים, ואף להכניס את שמו לשמותם (רס"ג), כגון מחויאל, מתושאל וכדומה.
למעשה, ניתן לקבל את שני הפירושים גם יחד: הצדיקים קראו בשם ה' בצורה ראויה וטובה, והרשעים קראו בשם ה' בצורה אסורה.

ד. הצעות להמחשה ולהרחבה

בחברת

- נבקש מהתלמידים לסמן את בנו ואת נכדו של אדם (שת ואנוש).
- בצד שמאל:

עץ משפחה של משפחת אדם וחווה. על התלמידים להשלים את השמות החסרים.

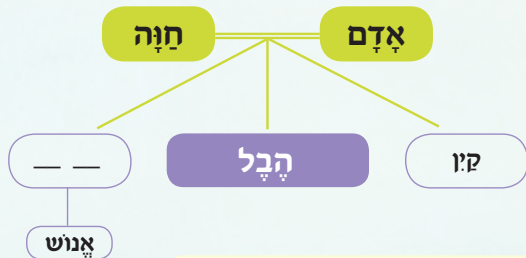
נלמד ונשיר עם התלמידים שיר העוסק ביחס הנכון לשם ה' ולספרי קודש (סידור, חומש וכו').

המחשות נוספות:

אפשר להרחיב וללמוד עוד: איסור אמירת שם ה' לשווא, ברכה לבטלה, השמות השונים של הקב"ה, השמות הקדושים שאינם נמחקים וכו'.

בהזדמנות זאת יש להזכיר כי כאשר אנחנו מברכים או קוראים בתורה, אנחנו משתמשים בשם הקדוש מתוך כבוד ולא בכינוי. לכן, גם המורים בכיתה, כשהם קוראים פסוקים שלמים הם קוראים אותם בשם ה', והתלמידים יודעים שכאשר קוראים פסוק שלם לא מפסיקים באמצע, כי המורה אומר את שם ה'.

השלימו את שמו של הבן השלישי של אדם וחווה.

איך מכבדים את שם ה'? כיצד להימנע מזלזול בשם ה'? למדו את השיר הבא:

במנגינה של 'אדון עולם'

שם ה' מאוד קדוש, ואסור אותו למחוק.
שם ה' מאוד קדוש, ואסור אותו לזרק!

הַמֵּשׁ, סְדוּר, גַּם תְּהִלִּים - הַנֵּם סְפָרִים מְאֹד קְדוּשִׁים,
נִשְׁמָר עֲלֵיהֶם הַיָּטֵב הַיָּטֵב, נִקְיִים וּמְסֻדְרִים.

נִנְשָׁק אוֹתָם, נִחַבֵּק אוֹתָם, וְנִשְׁמָר שְׁהֵם לֹא יִפְלוּ,
בְּגִיזָה אוֹתָם נִשִּׁים - פְּאֻשָׁר הֵם יִתְפַּלּוּ.

שם ה' מאוד קדוש, ואסור אותו למחוק.
שם ה' מאוד קדוש, נשמר אותו בלב עמק!

הַלְדַת שֵׁת וְאַנּוּשׁ

פְּרָק ד פְּסוּקִים כה-כו

חידה 34

כֹּה וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת-אִשְׁתּוֹ
וַתֵּלֶד בָּן
וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שֵׁת
כִּי שֵׁת-לִי אֶל־לֵהִים זָרַע אַחֲרַי
תַּחַת הָהָבֶל כִּי הֲרָגוּ קַיִן:

כּו וּלְשֵׁת גַּם-הוּא יָלַד-בֵּן
וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אַנּוּשׁ
אַז הוֹחֵל לְקַרְא בְּשֵׁם י-ה-ו-ה:

בפסוקים מוזכר בן נוסף של אדם וחווה וגם נכד. סמנו אותם.